

คอลัมน์ "จากท่าพระจันทร์ถึงสนามหลวง"

ผู้จัดการรายวัน ฉบับวันศุกร์ที่ 14 มกราคม 2537

จาก Pax Britannica ถึง Pax Sinoica

รังสรรค์ ธนะพรพันธุ์

นับตั้งแต่ต้นทศวรรษ 2530 เป็นต้นมา อัตราการจำเรียดเติบโตทางเศรษฐกิจของสาธารณรัฐประชาชนจีนอยู่ในระดับสูงยิ่ง แม้ในช่วง 2-3 ปีหลังนี้ เมื่อการเติบโตของประเทศต่างๆในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มประเทศอาเซียนจะชะลอตัวลง แต่การเติบโตของสาธารณรัฐประชาชนจีนยังคงอยู่ในระดับสูงกว่าปีละ 10% หรืออัตราใกล้เคียงกัน ยิ่งกว่านั้นศักยภาพในการเติบโตต่อไปก็ยังมีอยู่อีกมาก จนนักวิชาการจำนวนไม่น้อยรวมทั้งปัญญาชนชาวอเมริกันบางคนพากันทำนายทายทักว่า สาธารณรัฐประชาชนจีนกำลังเดินอยู่บนถนนสายที่นำไปสู่การเป็นมหาอำนาจทางเศรษฐกิจ คำทำนายทายทักนี้หาได้แสดงถึงความชื่นชมในความสำเร็จของสาธารณรัฐประชาชนจีนแต่ประการใดไม่ หากแต่เจือปนด้วยความหวั่นวิตกในสภาวะความไม่แน่นอนที่กำลังจะเกิดขึ้น

บางคนไปไกลถึงขั้นทำนายทายทักว่า สังคมโลกกำลังก้าวไปสู่ยุคที่สาธารณรัฐประชาชนจีนเป็นจ้าว หรือที่ภาษาละตินเรียกว่า Pax Sinoica

ระบบโลกที่มีประเทศมหาอำนาจประเทศหนึ่งประเทศใดทำหน้าที่เป็น 'จ้าวโลก' นั้นเป็นปรากฏการณ์หลังการปฏิวัติอุตสาหกรรม เมื่ออังกฤษประสบความสำเร็จในการปฏิวัติอุตสาหกรรมเป็นชาติแรกในคริสต์ศตวรรษที่ 18 อังกฤษก็เผยอตัวเป็นผู้นำของโลก ระบบโลกที่อังกฤษเป็น 'จ้าวโลก' หรือที่ภาษาละตินเรียกว่า Pax Britannica นั้น เริ่มต้นเมื่อไร? เรื่องนี้เป็นประเด็นถกเถียงทางประวัติศาสตร์ ข้อเท็จจริงบ่งชี้ว่า อังกฤษเพิ่งเผยอตัวเป็น 'จ้าวโลก' ภายหลังจากที่การปฏิวัติอุตสาหกรรมเริ่มต้นไปแล้วไม่น้อยกว่าครึ่งศตวรรษ

คำว่า Pax ในภาษาละตินแปลว่า สันติภาพ หรือศานติสุข (Peace)

Pax Britannica จึงแปลว่า ศานติสุขที่ตกลงบันดาลให้เกิดขึ้นหรือกำกับให้ดำรงอยู่โดยอังกฤษ กล่าวอีกนัยหนึ่งก็คือ ระบบโลกที่อังกฤษเป็น 'จ้าว'

บทบาทสำคัญของ 'จ้าวโลก' ก็คือ การจัดระเบียบโลก (World Order) ทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ในด้านเศรษฐกิจ อังกฤษชูนองเศรษฐกิจเสรีนิยม ทั้งนี้โดยอ้างอิงความชอบธรรมจากบทวิเคราะห์ของสำนักเศรษฐศาสตร์คลาสสิก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง

บทวิเคราะห์ที่ว่า การค้าระหว่างประเทศโดยเสรีจะช่วยเพิ่มพูนสวัสดิการของโลก และด้วยบทวิเคราะห์นี้เอง อังกฤษได้อาศัยพลาณภาพทางทหารในการข่มขู่ประเทศอื่นๆ ให้เปิดประตูการค้าต่างประเทศ ประเทศที่ขัดขืนหลายต่อหลายประเทศต้องเผชิญชะตากรรมอย่างเดียวกันด้วยการตกเป็นอาณานิคม ประเทศที่หลีกเลี่ยงการตกเป็นอาณานิคมได้มักต้องจำยอมทำสนธิสัญญาที่ไม่เสมอภาค ดังเช่นไทยที่ต้องจำยอมทำสนธิสัญญาบาวริง

อังกฤษไม่เพียงแต่จะพยายามจัดระเบียบการค้าระหว่างประเทศบนพื้นฐานของปรัชญาเศรษฐกิจเสรีนิยมเท่านั้น อิทธิพลทางเศรษฐกิจระหว่างประเทศของอังกฤษยังทำให้เงินปอนด์สเตอร์ลิงกลายเป็นเงินตราสกุลหลักในการประกอบธุรกรรมระหว่างประเทศอีกด้วย เมื่ออังกฤษมีเศรษฐกิจอันมั่นคง เงินปอนด์สเตอร์ลิงก็มีค่าอันมั่นคงด้วย แต่เมื่ออังกฤษเริ่มอ่อนเปลี้ยทางเศรษฐกิจ เสถียรภาพของเงินปอนด์สเตอร์ลิงก็คลอนแคลนตามไปด้วย

อังกฤษเริ่มปรากฏอาการไม่สู้ดีมาแต่ปลายคริสต์ศตวรรษที่ 19 เมื่อเกิดสงครามโลกครั้งที่ 1 ฐานะความเป็นผู้นำของอังกฤษก็สิ้นสุดลง จุดจบของ Pax Britannica สานต่อด้วย Pax Americana แต่กว่าที่สหรัฐอเมริกาจะปรากฏโฉมเป็น 'จ้าวโลก' อย่างชัดเจนก็ต่อเมื่อสงครามโลกครั้งที่ 2 สิ้นสุดลง เพราะตลอดระยะเวลา 4 ทศวรรษก่อนหน้านั้น สังคมโลกต้องเผชิญกับปัญหาเสถียรภาพทั้งทางการเมืองและเศรษฐกิจระหว่างประเทศ เริ่มต้นด้วยสงครามโลกครั้งที่ 1 ในทศวรรษ 1910 ตามมาด้วยสงครามการค้าในทศวรรษ 1920 ภาวะเศรษฐกิจตกต่ำครั้งใหญ่ในทศวรรษ 1930 และสงครามโลกครั้งที่ 2 ในทศวรรษ 1940

ระเบียบการค้าระหว่างประเทศในยุคหลังสงครามโลกครั้งที่สองยังคงอ้างอิงปรัชญา เศรษฐกิจเสรีนิยม สหรัฐอเมริกาทำตัวเป็น 'พี่เลี้ยง' ในการจัดระเบียบการเงินระหว่างประเทศ ซึ่งมีชื่อเรียกว่า "ระบบเบรตตันวูดส์" (Bretton Woods) ภายใต้ระบบการเงินดังกล่าวนี้ สหรัฐฯยินยอมรับแลกเงินดอลลาร์อเมริกันเป็นทองคำโดยไม่จำกัดจำนวน เพราะถือว่า ผู้ที่ถือเงินดอลลาร์อเมริกันเป็นเจ้าของรัฐบาลอเมริกัน แต่ด้วยเหตุที่สหรัฐฯทำตัวเป็น 'ตำรวจโลก' และทุ่มการใช้ภัยด้านกลาโหม ในการจัดระเบียบการเมืองระหว่างประเทศ โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการทำสงครามเวียดนาม ฐานะการคลังของรัฐบาลอเมริกันจึงเริ่มอ่อนแอ นอกจากนี้ การผันทรัพยากรทั้งทางด้านการวิจัยและด้านการผลิตไปใช้ในด้านอาวุธยุทโธปกรณ์ เพื่อเสริมฐานะความเป็น 'จ้าวโลก' ของสหรัฐฯมีส่วนทำลายพลาณภาพทางเศรษฐกิจของสหรัฐฯถึงฐานราก ฐานะการแข่งขันของสหรัฐฯในระบบทุนนิยมโลกเสื่อมทรามลงตามลำดับ ไม่เพียงแต่ภาครัฐบาลจะขาดดุลการคลังเท่านั้น หากทว่าดุลการค้าและดุลบัญชีเดินสะพัดยังขาดดุลอย่างย่ำแย่และกลายเป็นปัญหาร้ายแรงอีกด้วย ฐานะเศรษฐกิจอันอ่อนแอทำให้สหรัฐฯไม่สามารถทนรับแลกเงินดอลลาร์อเมริกันเป็นทองคำอีกต่อไป ระบบเบรตตันวูดส์จึงถึงแก่กรรมลงในปี 2514 และถือเป็นจุดจบของ Pax Americana ด้วย

หลังจากปี 2514 นักเศรษฐศาสตร์ก็เฝ้ามองดูว่า ประเทศใดที่จะเติบโตขึ้นมา สถาปนาศานติสุขของโลก เมื่อเกิดวิกฤติการณ์น้ำมันครั้งแรกในปี 2516 นักเศรษฐศาสตร์บาง ท่านตั้งข้อสังเกตเล่นๆว่า อิทธิพลของกลุ่มประเทศ OPEC อาจทำให้โลกก้าวสู่ยุค Pax Arabica ซึ่งแปลตามตัวอักษรว่า ศานติสุขอันดลบันดาลให้เกิดขึ้นและดำรงไว้โดยกลุ่มประเทศอาหรับ แต่ 'ระบบโลกที่มีอาหรับเป็นจ้าว' ก็เป็นเพียงมายาภาพ เพราะ OPEC มิได้แข็งแกร่งสมดังที่ ใครต่อใครคาดหมาย มีหน้าข้ายุทธวิธีการรวมหัวในการขึ้นราคาน้ำมันดิบกลับเป็นปัจจัยที่ทำลาย OPEC ในระยะยาว นอกจากนี้ กลุ่มประเทศอาหรับหาได้มีความสมานฉันท์อีกด้วย

การเติบโตใหญ่ทางเศรษฐกิจของญี่ปุ่นในช่วงหลังสงครามโลกครั้งที่สองเป็น ปราบกฏการณ์ใหม่ ซึ่งส่วนหนึ่งก่อให้เกิดความตื่นตระหนกแก่ประเทศมหาอำนาจเก่า นับตั้งแต่ ทศวรรษ 2520 เป็นต้นมา ประชาคมยุโรปและสหรัฐฯ เริ่มศึกษาอย่างจริงจังว่า กลุ่มประเทศ มหาอำนาจเก่าสามารถต่อกรกับญี่ปุ่น และกลุ่มประเทศอุตสาหกรรมใหม่ในเอเชีย (Asian NICs) ได้หรือไม่ อุตสาหกรรมใดบ้างที่สู้ไม่ได้ และอุตสาหกรรมใดบ้างที่ยังพอที่จะแข่งขันด้วยได้

การปรากฏตัวสู่บรรณพิภพของหนังสือเรื่อง *Japan as Number One : Lessons for America* ของศาสตราจารย์เอสว่า โฟเกิล (Ezra Vogel) แห่งมหาวิทยาลัยฮาร์วาร์ด ในปี 2522 มีส่วนสำคัญในการปลุกชาวอเมริกันให้สนใจศึกษาสังคมเศรษฐกิจญี่ปุ่น และ จุดปะทุให้มีการทำนายทายทักกันว่า โลกกำลังก้าวสู่ยุค Pax Japonica และศูนย์อำนาจทาง เศรษฐกิจของโลกกำลังเคลื่อนย้ายจากกลุ่มสมุทรแอตแลนติกมาสู่กลุ่มสมุทรแปซิฟิก แม้ว่าเวลา จะล่วงเลยมาแล้วทศวรรษเศษ แต่ 'ระบบโลกที่มีญี่ปุ่นเป็นจ้าว' ก็ยังไม่ปรากฏโฉม

การกล่าวขวัญถึง Pax Sinoica ก็ดูจะเดียวกัน Pax Arabica และ Pax Japonica กล่าวคือ เป็นเพียงมายาภาพในจินตนาการ สังคมโลกในปัจจุบันและอนาคตเป็นสังคมอันยาก ที่ประเทศมหาอำนาจประเทศหนึ่งประเทศใดจะเติบโตขึ้นมาเป็น 'จ้าวโลก' ได้ ส่วนหนึ่งเป็น เพราะโลกเติบโตใหญ่ทางเศรษฐกิจในช่วงครึ่งศตวรรษที่ผ่านมาเกินกว่าที่ประเทศหนึ่ง ประเทศใดจะสามารถ 'จัดการ' ได้ ในขณะเดียวกันโลกก็สลับซับซ้อนมากขึ้น ส่วนหนึ่งเป็นเพราะ ความก้าวหน้าทางเทคโนโลยี และแรงกดดันจากการแข่งขันทางเศรษฐกิจ นอกจากนี้ ความ ขัดแย้งในโลกมีแนวโน้มรุนแรงมากขึ้นด้วย ไม่จำเพาะแต่ความขัดแย้งทางเศรษฐกิจอันเกิด จากการแย่งชิงตลาด และความร่อยหรอของทรัพยากร ซึ่งเกิดขึ้นควบคู่กับการเพิ่มขึ้นของ ประชากรเท่านั้น หากทว่ายังมีความขัดแย้งระหว่างชาติพันธุ์และระหว่างวัฒนธรรมอีกด้วย ประเทศมหาอำนาจที่จะลุกขึ้นมาเป็น 'ผู้จัดการ' โลกได้นั้นจะต้องมีพหุภาพทั้งทางการเมือง และเศรษฐกิจระหว่างประเทศ ในปัจจุบัน ประเทศที่มีคุณสมบัติดังกล่าวนี้หาไม่

เมื่อสหรัฐฯ เริ่มเป็น 'ผู้จัดการ' โลกนั้น รายได้ประชาชาติของสหรัฐฯ มีมูลค่ามากกว่าหนึ่งในสามของผลิตภัณฑ์มวลรวมของโลก (World GDP) สัดส่วนนี้มีแนวโน้มตกต่ำลงเมื่อสหรัฐฯ สูญเสียพละานุกาพทางเศรษฐกิจ จนในปัจจุบันเหลือเพียง 25% เศษ ก็สิ้นความสามารถในการจัดการโลกเสียแล้ว ในปัจจุบันไม่มีประเทศใดที่มีรายได้ประชาชาติสูงกว่า 25% ของผลิตภัณฑ์มวลรวมของโลก

สาธารณรัฐประชาชนมีรายได้ประชาชาติไม่ถึง 2% ของโลก ถึงจะสามารถรักษาอัตราการเจริญเติบโตในระดับ 10% ต่อปี ในขณะที่โลกเติบโตในอัตรา 3-4% ต่อปี สถานะสัมพัทธ์ของสาธารณรัฐประชาชนจีนในสังคมเศรษฐกิจโลกในอีก 50 ปีข้างหน้าก็ยังมีโอกาสเทียบเท่ากับฐานะของสหรัฐฯ ในทศวรรษ 2490 ได้ มีหน้าซ้ำยังมีแนวโน้มอย่างสูงที่จะเกิดปัญหาเสถียรภาพทางการเมืองภายในสาธารณรัฐประชาชนจีนเอง โดยเฉพาะอย่างยิ่งการแย่งชิงอำนาจภายหลังมรณกรรมของเติ้งเสี่ยวผิง และสงครามระหว่างชาติพันธุ์ที่กำลังจะตามมา ความไร้เสถียรภาพทางการเมืองจะบั่นทอนศักยภาพทางเศรษฐกิจของสาธารณรัฐประชาชนจีนเอง

คำทำนายที่ว่า โลกกำลังก้าวไปสู่ยุค Pax Sinoica จึงเป็นเพียงมายาภาพในจินตนาการ และแท้ที่จริงแล้ว ไม่มีประโยชน์ที่จะเฝ้ามองดูว่า ประเทศใดกำลังก้าวขึ้นมาเป็น 'จ้าวโลก' เพราะยุคของจ้าวโลกยุคติดแล้ว บัดนี้บรรดาประเทศมหาอำนาจพากันเสริมฐานที่มั่นด้วยการจัดตั้งเขตเศรษฐกิจ โลกในอนาคตจะเป็นโลกที่มี 3 ก๊ก อันได้แก่ เขตเศรษฐกิจยุโรป เขตเศรษฐกิจอเมริกาเหนือ และเขตเศรษฐกิจเอเชียแปซิฟิก